

УДК 94:316.422(87)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-13-5>

Романюк В.О.

<https://orcid.org/0000-0002-8810-794X>

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ВЕНЕСУЕЛИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

У статті розглянуто особливості історичного розвитку Венесуели від часу проголошення незалежності на початку XIX ст. до періоду правління президентів Уго Чавеса та Ніколаса Мадуро. Особливу увагу приділено важливій в історії Венесуели події – відкриттю в 1914 р. гігантського родовища нафти в районі озера Маракайбо, запровадженню та подальшому розвитку так званої нафтоетатичної моделі, впливу нафтогазового видобутку і переробки вуглеводних ресурсів на суспільно-політичне становище країни.

Досліджено період правління президента Венесуели У. Чавеса (1998-2013 рр.), розглянуто загальні тези доктрини «боліваріанської революції» та програми побудови «боліваріанського соціалізму», визначено надбання та проблеми реалізації у Венесуелі партисипаторної демократії, проаналізовано окремі зовнішньополітичні ініціативи президента та кроки, спрямовані на лідерство в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну.

У статті проаналізовано антиамериканізм, як характерний напрям зовнішньої політики У. Чавеса та настроїв венесуельського суспільства, досліджено особливості розвитку венесуело-українських двосторонніх відносин.

Зроблено узагальнення досвіду державотворення та проведення реформ у Венесуелі та використання окремих підходів щодо лідерства в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну для активізації та посилення ролі України в європейському регіональному співробітництві.

Ключові слова: *регіон Латинської Америки та Карибського басейну, Венесуела, нафтоетатична модель, трансформація політичних процесів, доктрина «боліваріанської революції», «венесуельський антиамериканізм», партисипаторна демократія.*

На межі двох тисячоліть у розвитку окремих країн, ми маємо можливість споглядати й аналізувати низку подій зі складними процесами державотворення і трансформації політичних процесів, але змістовно показових щодо окремих параметрів, чинників чи тенденцій.

Процес державотворення в Україні потребує належної уваги до досвіду інших держав, особливостей їх історичного розвитку, траєкторій політичних режимів, екзогенних та ендогенних чинників впливу, взаємозв'язку явищ суспільно-політичного життя, результативності реформ тощо, і, відповідно, розробки теоретичної бази та методологічних рекомендацій щодо використання окремих заходів в практичній діяльності. За такої змістовної спрямованості матеріали розвитку держав регіону Латинської Америки та Карибського басейну (ЛІАКБ) пропонують нам значну площину вивчення політичних процесів, особливостей їх протікання й наслідків.

Вивчення обставин та досвіду трансформацій окремих країн у згаданому регіоні та феномен латиноамериканського розвитку подій може бути корисним

для розуміння факторів модернізації політичних режимів, формування уявлень щодо особливостей протікання політичних процесів з метою виділення суми дієвих інструментальних складових позитивного сценарію розвитку держав чи окремих його елементів, як інституційного, так і процесуального, або будь-якого іншого характеру. Зрештою, історія розвитку країн цього регіону надає широку базу матеріалів щодо того, які механізми, аспекти трансформації політичних процесів можуть бути використані в Україні та яких перетворень політичного характеру варто уникати як сповнених ризиків і неоднозначності перспектив.

У статті зосереджуємо дослідницьку увагу на трансформації політичних процесів однієї з латиноамериканських країн – Венесуели, спробуємо розглянути окремі особливості історичного розвитку цієї країни та відмітити її роль в суспільно-політичному житті регіону ЛАКБ. З цією метою у статті вважаємо доцільним з'ясувати зміст та спрямованість певних політичних процесів у Венесуелі, дослідити особливості історичного розвитку цієї країни в політичній площині та у сфері економічної інтеграції, в реалізації нафтоетатичної моделі, проаналізувати причини трансформації політичних режимів, позначити їх недоліки системного характеру, вийти на розуміння факторів позитивних змін, результативних перетворень, тенденцій розвитку суспільства, економіки та демократії у цій державі.

Варто виокремити широке коло підходів вітчизняних та зарубіжних дослідників до вивчення нагальних проблем згаданого регіону та значну кількість статей і наукових досліджень, фактичного матеріалу країнознавчого характеру, які мають відношення до тематики ЛАКБ і Венесуели. Питання щодо діяльності окремих інтеграційних структур на континенті та участь в них Венесуели, досвід цивілізованої самоідентифікації цієї країни і розвиток партисипаторної демократії, траєкторії трансформаційних процесів у Венесуелі тощо, висвітлювалися в роботах таких зарубіжних та вітчизняних авторів як О. Барабаш, В. Булавін, Ю. Візгунова, Г. Вельтмейер, Е. Дабагян, А. Еррери-Ваїла, А. Ємельянов, М. Іванов, О. Корякін, В. Кириченко, Ж.-П. Марсоз, В. Семенов та ін. Певні політичні процеси у контексті економічної ситуації й ресурсних можливостей і нафтоетатичної моделі Венесуели, еволюцію ролі Венесуели у міжнародній енергетичній політиці та економічного розвитку країн ЛАКБ досліджували В. Гельман, А. Гусева, Д. Єрґін, О. Сарнацький, П. Яковлев, С. Якубовський та ін. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень з даної проблеми, низка аспектів теми не знайшла досить глибокого відображення.

На політичній карті світу нескладно відшукати Венесуелу (офіційна назва – Боліваріанська Республіка Венесуела; ісп. – *República Bolivariana de Venezuela*), пошту за площею (понад 900 тис. кв. км) державу в північній частині Латинської Америки.

Венесуела пройшла тернистий шлях розвитку держави, який був сповнений як драматичних подій 1810-1812 рр. при декількох спробах здобуття незалежності від Іспанії, під час особистої диктатури С. Кастро (1899-1908 рр.), державного перевороту і диктатури Х. Гомеса (1908-1935 рр.) та окремих війн, так і періоду процвітання країни за часів правління Л. Контрераса (1935-1941 рр.) та І. Ангаріта (1941-1945 рр.), реалізації завдань нафтової політики і розвитку нафтоетатичної моделі за часів правління Р. Бетанкура (в кінці 50-х – на початку 60-х рр. ХХ ст.) та провалу «неоліберального експерименту» політичного режиму А. Переса (1998 р.). Для розвитку Венесуели були притаманні як окремі закономірності еволюції країн ЛАКБ, так і певні особливості історичного розвитку.

У 1810 р. в Каракасі – найбільшому місті-колонії Венесуели було повалено владу іспанського генерал-губернатора та створено Верховну урядову хунту, яка проіснувала недовго. В липні 1812 р. іспанські війська відновили контроль над цією територією. Після повернення до Венесуели Сімона Болівара – національного героя Латинської Америки – конгрес, скликаний у грудні 1819 р. в місті Ангостура (нині – Сьюдад-Болівар) проголосив його президентом держави, що об'єднала провінції Венесуела і Нова Гранада (сучасна Колумбія) під назвою Велика Колумбія (у 1822 р. до цієї федерації приєднався Еквадор). У червні 1821 р. іспанська армія у вирішальній битві в долині Карабобо зазнала нищівної поразки, що закріпило успіх республіканського уряду.

У подальшому С. Болівар, який мав величезний вплив і авторитет, очолив боротьбу за незалежність інших іспанських колоній у Південній Америці. В 1824 р. під його керівництвом була визволена Перуанська республіка, а в 1825 р. його іменем була названа ще одна держава Південної Америки – Болівія.

У 1830 р., незадовго до смерті С. Болівара, Венесуела відокремилася від Великої Колумбії та створила незалежну республіку зі столицею в м. Каракас. Першим президентом нової республіки став герой революції, генерал Хосе Антоніо Паес, який підтримував добрі відносини з католицькою церквою, сприяв розвитку сільського господарства, торгівлі та освіти.

У 1859-1863 рр. у Венесуелі тривала війна між прибічниками консерваторів та лібералів. Згодом, у 1870 р. до влади у Венесуелі прийшов представник Ліберальної партії Антоніо Гусман Бланко і правив в країні до 1887 р. А. Бланко розпочав будівництво залізниць, здійснив роботу з вдосконалення засобів зв'язку, добився стабілізації державного боргу, провів в країні реформи у сфері освіти, а також здійснив низку антиклерикальних заходів, позбавивши певним чином католицьку церкву її багатства та впливу.

У 1887 р. загальне невдоволення правлінням А. Бланко змусило його покинути посаду президента і певний час тривала боротьба за владу між різними претендентами; в країні понад десятиліття тривала своєрідна криза, пов'язана з певними територіальними суперечками.

Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. влада в країні перейшла до рук Сіпріано Кастро, який встановив особисту диктатуру (1899-1908 рр.). У спадок від попередньої адміністрації йому залишився великий державний борг, який за часів правління цієї диктатури не тільки не зменшився, а помітно збільшився. Венесуела у відповідь на утиски іноземних інвесторів зіткнулася з відкритою демонстрацією сили з боку Великої Британії, Італії та Німеччини, з мовчазної згоди США, зазнала блокування венесуельських портів, втратила значну частку своїх активів тощо.

У XX ст. Венесуела вступила з тягарем політичних проблем, несприятливою економічною ситуацією, а також з наявністю конфліктів територіального характеру. Проте одночасно в країні почала формуватися так звана **нафтоестатична модель**, яка значною мірою покликана була покращити економічне становище держави.

Суть цієї моделі полягала в наступному: уряд укладав контракти про позики з європейськими та північноамериканськими компаніями, які натомість отримували вигідні концесії. Така модель призвела до двох важливих наслідків: по-перше, економіка країни, хоча і деякою мірою покращилась, ставала залежнішою від доходів нафтової промисловості, а по-друге, почали формуватися політичні інститути і механізми, які працювали над збереженням стабільності в державі задля забезпечення сприятливих умов для роботи нафтових компаній, а отже і для експорту нафти за кордон. Протягом XX ст. ця модель піддалась значним змінам, зберігаючи, тим не менш, основні властиві їй риси [1].

Відкриття у 1914 р. гігантського родовища нафти в районі озера Маракайбо на півночі Венесуели американською енергетичною компанією «Карибська нафта» стало визначальною та доленосною подією в історії розвитку Венесуели, в розвитку економіки держави та енергетичній політиці. Активна розробка цього родовища згодом призведе до невеликого падіння цін на нафту у першій половині 1920-х рр. Проте це було дуже своєчасно, адже Перша світова війна підвищила попит на нафту в Європі. Тому в цей час посилюється діяльність як американських, так і європейських компаній.

У 1908 р. до влади в країні прийшла нова диктатура на чолі Хуаном Вінсенте Гомесом, який очолив державного переворот, скориставшись перебуванням на лікуванні в Європі С. Кастро, і беззмінно правив у Венесуелі до своєї смерті у 1935 р. Варто зазначити, Х. Гомес досяг певної стабільності в діяльності уряду в межах реалізації економічної політики та почав виплачувати величезний державний борг. Це стало можливим після того, як у Венесуелі були відкриті величезні родовища нафти. Диктатор врахував досвід Мексики, яка зазнавала великих труднощів в подібній ситуації, та звернувся до різних іноземних нафтовидобувних компаній з проханням надати пропозиції щодо спільної розробки нафтових родовищ з тим, щоб вибрати серед них найвигідніше. Закликавши на допомогу експертів, Х. Гомес зміг досягти таких

домовленостей, які забезпечили процвітання Венесуели та дозволили виконати усі фінансові зобов'язання країни. Венесуела стала державою, яка певний період не мала заборгованості перед зовнішніми інвесторами.

Режиму Х. Гомеса (1909-1935 рр.) необхідно було вибудувувати відносини з найбільшими нафтовими корпораціями, що призвело до появи нового компоненту зовнішньополітичного курсу країни – «нафтової дипломатії». Вона була спрямована на іноземні компанії, а також на ті країни і політичні кола, які захищали їх інтереси. Відтоді почався пошук балансу інтересів Венесуели та іноземних компаній у сфері вуглеводневих ресурсів. Режим Х. Гомеса все ж намагався відстояти національні пріоритети в нафтовій сфері, але ці спроби наштовхувалися на сильний опір іноземних компаній і урядів.

Після смерті Х. Гомеса його наступник – Лопес Контрерас (1935-1941 рр.) провів модернізацію державних інститутів, політичну лібералізацію, а також прийняв новий закон, який фактично унеможливив отримання іноземними компаніями нових ліцензійних ділянок. Ці заходи стали першим кроком до обмеження впливу іноземних монополій. Але цього все ж було недостатньо, адже в період правління Л. Контрераса та його наступника – Ісайаса Медіна Ангаріта (1941-1945 рр.) країна отримувала не більше 7% від доходів іноземних монополій. Подібна ситуація не могла тривати довше, і це визнавали й самі нафтові концерни.

Поряд з цим, за часів правління Л. Контрераса та І. Ангаріта у Венесуелі відбулися певні соціально-економічні демократичні зміни. Так, в країні були розпочаті роботи щодо виконання програм освіти, охорони здоров'я та вдосконалення організації суспільної праці, а також продовжувався неквапливий рух в бік аграрної реформи, укладались вигідніші контракти з іноземними нафтовими компаніями. Лідери держави вдалися до певних демократичних реформ, уникаючи при цьому будь-яких насильницьких заходів. В країні була дозволена діяльність Комуністичної партії Венесуели.

У такий сприятливий час 13 березня 1943 р. у Венесуелі був опублікований «Закон про вуглеводневу сировину», який більш ніж вдвічі збільшував прибуток держави від видобутої нафти, а також оголошував повернення всіх концесій, виданих на дату підписання закону, у власність держави через 40 років, тобто фактично, у 1983 р. нафтовий комплекс Венесуели повинен був бути націоналізований [2, р. 73]. Проте це реально відбудеться навіть раніше.

У 1941-1945 рр. завдяки нафтовому фактору продовжувався розвиток міжнародних зв'язків Венесуели. У травні 1942 р. країну вперше в її історії відвідав з офіційним візитом лідер іноземної держави – президент Перу Мануель Прадо-і-Угартече, а в 1942-1944 рр. Каракас відвідали президенти Колумбії, Болівії, Еквадору, Парагваю, Гаїті. У 1943 р. І. Ангаріта здійснив тур по «боліваріанським державам» та встановив дипломатичні відносини з окремими великими державами, зокрема з СРСР – в 1945 р. [3, р. 30]. Ці кроки у зовнішній політиці свідчать про поступове зростання ролі Венесуели в

міжнародній політиці, чому значною мірою сприяла наявність великих покладів вуглеводневих ресурсів та розвиток в державі *нафтоетатичної моделі*.

Таким чином, в період 1935-1945 рр. відбулася певна трансформація нафтоетатичної моделі, яка містила три основних принципи: 1) досягнення справедливішого розподілу прибутку між іноземними корпораціями і державою; 2) використання нафтовидобувної галузі в якості основи для залучення іноземних інвестицій; 3) обмеження обсягів запасів нафти, що знаходяться під контролем іноземних компаній [1].

Переломним моментом економічного і політичного курсу Венесуели став державний переворот в країні 18 жовтня 1945 р., який привів до влади Ромуло Бетанкура. Він поставив перед собою вісім цілей у сфері нафтової політики: 1) збільшити рівень податків на прибутки іноземних компаній; 2) забезпечити самостійний вихід на світовий енергетичний ринок; 3) зупинити видачу концесій та створити державну нафтову компанію; 4) досягти переробки більшої частини нафти в межах країни на власних підприємствах; 5) здійснити заходи з консервації частини нафтових запасів; 6) створити належні умови для реінвестування частки прибутку в сільське господарство; 7) покращити умови працівників нафтової промисловості; 8) за рахунок прибутків від нафти диверсифікувати національну економіку [4, с. 169]. Однак ця спроба виявилася невдалою, адже суспільство в цілому не було готове до відмови від нафтоетатичної моделі. Важливу роль зіграв і тиск з боку США.

У результаті трансформації політичного режиму у Венесуелі склалася політична система, за якої дві партії з багато в чому подібними програмами змінювалися при владі впродовж сорока років, створюючи видимість розвиненої представницької демократії. Паралельно, скеровування значного потоку нафтодоларів у соціальну сферу дозволяло підтримувати відносно високий рівень життя в порівнянні з іншими країнами ЛАКБ. Така ситуація призводила до підтримки існуючої ситуації населенням, а отже, і до консервації *нафтоетатичної моделі*. Нафтовий фактор дозволив Венесуелі отримати своєрідну альтернативу «плану Маршалла» в Європі – потужні інвестиційні надходження з боку приватних компаній, що створювали необхідну інфраструктуру для потреб нафтової промисловості.

Мету нафтової політики країни в кінці 50-х – на початку 60-х рр. ХХ ст. сформулював Перес Альфонсо, що зайняв пост міністра вуглеводневих ресурсів при Р. Бетанкурі. Його доктрина отримала назву «нафтового п'ятикутника», так як включала в себе реалізацію п'яти основних цілей: 1) підвищення рівня участі держави у прибутках нафтових компаній; 2) створення і розвиток Координаційної комісії щодо збереження та торгівлі вуглеводневими ресурсами; 3) проведення політики ненадання концесій; 4) створення державної компанії – «Венесуельської нафтової корпорації»; 5) створення Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) [1].

Водночас, в 60-х рр. ХХ ст. уряд Венесуели посилив тиск на іноземні компанії. Так, у 1960 р. була створена державна компанія «Венесуельська нафтова корпорація» («Petroleum of Venezuela»), а в 1964 р. було прийнято рішення передати їй під контроль не менше 33% внутрішнього ринку нафтопродуктів. У березні 1971 р. в Національний конгрес надійшов проект закону про повну націоналізацію внутрішнього ринку вуглеводневої сировини. У липні того ж року було прийнято закон, що встановив контроль над використанням нафтових активів, які повинні були бути повернені державі у 1983 р., що стало актом конфіскації за своєю суттю [5, с. 486].

Отже, період з кінця 60-х і до початку 70-х рр. ХХ ст. став межею, що ознаменувала початок нового етапу як в еволюції *нафтоетатичної моделі* держави, так і в зовнішній політиці. Епоха панування іноземних нафтових монополій у Венесуелі, а також орієнтування у зовнішній політиці виключно на інтереси США, підійшла до свого логічного завершення.

На початку 1970-х рр. за темпами економічного розвитку Венесуела вийшла на одне з перших місць в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну. Її ВВП протягом попереднього десятиліття подвоївся. Ще сприятливішим для Венесуели став наступний період. Низка близькосхідних криз спричинила різке зростання нафтових цін, зокрема й на венесуельську нафту. Різке і несподіване поліпшення стану венесуельської економіки створило передумови для формування доктрини «Великої Венесуели» [1].

Початок 1970-х рр. у зовнішній політиці Венесуели став періодом погіршення відносин між Вашингтоном і Каракасом. У 1972 р. Венесуела денонсувала, як нерівноправний, договір про торгівлю з США, підписаний ще в 1939 р. Цей договір передбачав надання взаємних митних поступок на 17 венесуельських і 623 американських товарів. Після цього, у 1974 р. США ухвалили «Закон про торгівлю», що вводив протекціоністські обмеження на імпорт нафти з низки іноземних держав. Найбільшою мірою це рішення вдарило по Венесуелі та Еквадору [6, р. 208].

Окремо варто зазначити, що послідовний історичний розвиток Венесуели дозволяє дослідити певним чином *трансформації політичних процесів*. В 60-70-і рр. ХХ ст. майже «вітринна» двопартійність, атрибути демократичного політичного режиму, значний рівень прав і свобод, мали б сприяти готовності Боліваріанської Республіки Венесуела до гнучких та своєчасних трансформацій. Але свою негативну роль відіграв фактор «ресурсного прокляття».

За умов зростання цін на нафту і отримання надприбутку, країна була втягнута в популістські плани (проект президента К. Переса – *La Gran Venezuela*), що вимагали надзатрат без перспектив отримання правомірної вигоди. Рентний характер економіки і політичний режим, створений на основі союзу представників еліт з визначеними долями ренти – фактори, які сприяли консервації певного статус-кво. Коаліції отримувачів ренти не були

зацікавленні в диверсифікації вкладів, розвитку інших галузей економіки. Задля підтримання стандартів життя завищувалась заробітна плата для держслужбовців й, особливо високою вона була серед військових й правоохоронців. Для найбільш вразливих верств населення існували свої програми допомоги, фінансової підтримки тощо. В ситуації зниження цін на нафту з'ясувалось, що економіка країни перебуває в тривалій стагнації, населення не готове до низьких стандартів життя, а політичний режим виявився не надто ефективним.

Перераховані фактори спонукали країну до чергового перегляду нафтовидобувної політики. Венесуела стала на шлях націоналізації нафтової промисловості. Проте остаточна націоналізація в 1976 р. не тільки не змінила контури *нафтоетатичної моделі*, а, навпаки, зміцнила її. Верхівка державної влади отримала ще більше прибутків для реалізації своїх далекоглядних планів. Одночасно, почалося формування нової венесуельської еліти, що претендувала на отримання нових важелів політичного тиску та проведення оновленого менеджменту найбільшою державною нафтогазовою компанією «Petróleos de Venezuela, Sociedad Anonima» (PDVSA).

На початку 70-х рр. XX ст. нафтовий чинник став відігравати найважливішу роль у взаємовідносинах Венесуели з країнами третього світу. Після енергетичної кризи 1973 р. та різкого збільшення державних доходів країн-експортерів нафти, Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) запровадила діалог «Південь-Південь» для зміцнення позиції країн третього світу, за що активно виступав уряд Венесуели.

У 1977 р. Венесуела стала непостійним членом Ради Безпеки ООН, що дозволило їй активізувати діяльність на міжнародній арені. Президент Карлос Перес відвідав з офіційними візитами основні держави-експортери нафти, що були членами ОПЕК, зокрема такі країни, як Саудівську Аравію, Ірак і Кувейт.

Проте надмірна опора на успішно працюючу нафтову галузь стала однією з причин початку економічної та політичної кризи у Венесуелі в середині 80-х рр. XX ст. Її символом стало 18 лютого 1983 р., коли було оголошено про девальвацію болівара [7, р. 304]. Країна постала перед необхідністю зміни напрямку свого подальшого розвитку.

Спробу відмовитися від встановленої моделі держави зробив президент Венесуели К. Перес. Політика, яку він почав проводити, отримала умовну назву «*великого віражу*» і можна зазначити, що в цілому була певним неоліберальним експериментом. Окрім того, К. Перес почав «широкий політичний наступ» на міжнародній арені. Тільки за два перших роки свого президентства від здійснив 43 офіційних візити за кордон, більше ніж будь-хто з його попередників. У деяких випадках каталізатором розвитку співпраці з іншими країнами служили проекти в галузі нафтогазової промисловості. Таким чином, нафтопереробна галузь на початку 1990-х рр., в руслі нового зовнішньополітичного курсу

К. Переса, виконувала не тільки чисто економічні функції, а й певним чином впливала на міждержавні відносини.

Проте венесуельське суспільство, яке звикло отримувати різні соціальні пільги за рахунок нафтодоларів, виявилось не готовим до нього, що і призвело в подальшому до відсторонення президента Венесуели К. Переса від влади. Це вочевидь стало черговим свідченням міцності та стійкості *нафтоетатичної моделі*, що водночас, гальмувало розвиток Венесуели. Криза політичного режиму у Венесуелі та невдоволення певних верств венесуельського суспільства призвели до трагічних подій 1992 р., коли в державі відбулися одразу дві спроби військового перевороту – 4 лютого і 27 листопада на чолі з підполковником Уго Чавесом.

На початку 1990-х рр. Венесуела оголосила про початок нового етапу в своїй нафтовій історії – вперше з 1976 р. приватні іноземні компанії отримали доступ до участі в нафтогазових проектах Венесуели. Цей період отримав назву «*Apertura Petrolera*» («нафтова відкритість») [8, р. 477].

На розвиток політичних процесів Венесуели, як ми вже зазначали, тривалий час суттєво впливав фактор великих запасів нафти і розвитку *нафтоетатичної моделі*, відповідно, можливість отримання надприбутків у нафтовидобуванні.

Спокуси великих прибутків саме ресурсного характеру породжували певні несподівані повороти як в суспільно-політичному житті, так і в економічному розвитку країни. Як зазначає науковець В.Я. Гельман, сама наявність ресурсних потужностей не означає автоматичних випробувань соціально-економічної сфери, чи певних політичних трансформацій та потрясінь: «Багато що тут залежить від «спадщини минулого», від впливу сформованих протягом тривалого часу механізмів політико-економічного управління і взаємозв'язку держави і соціальних груп суспільства» [4, с. 212].

Певні політичні режими еволюціювали під впливом ресурсного фактору, вони робили зовні незрозумілі кроки та утворювали змістовно складні конфігурації політичного процесу (Мексика, Венесуела). Але в еволюції окремих політичних режимів, як наголошує В.Я. Гельман, не все залежало від «спадщини минулого» [4, с. 212], багато що визначалося тими рішеннями, які приймали окремі політичні сили чи лідери у певні ключові, критичні моменти історичного розвитку країни.

У Венесуелі такими рішеннями стали Закон про нафту 1922 р., що надавав дозвіл іноземцям отримувати концесії, що фактично надалі сприяло ствердженню панування американських корпорацій в нафтовидобуванні (вже у 1928 р. Венесуела вийшла на друге місце у світі в якості експортера нафти (слідом за США), та Акт про вуглеводні 1943 р. (ним податкові прибутки галузі були покладені в основу функціонування фінансової системи всієї країни, утворюючи рентозорієнтований ухил в економіці).

Події 1990 р., пов'язані з кризою в Перській затоці, також сприятливо позначилися на економічному становищі Венесуели. Але цей добробут

виявився примарним. Після придушення масових заворушень 1989 р. ситуація в країні в цілому стабілізувалася, але акції невдоволення, що свідчили про глибоку кризу не тільки економіки країни, а також її демократичних інститутів, продовжилися.

Після провалу «неоліберального експерименту» президента К. Переса в суспільстві Венесуели почалася певна поляризація. Її піком стали президентські вибори 5 грудня 1998 р. та прихід до влади Уго Чавеса (1999-2013 рр.), який висунув популістську *доктрину «боліваріанської революції»*. В її основу було покладено тезу про те, що всі без винятку режими, що існували в країні протягом 170 років після смерті національного героя Латинської Америки С. Болівара, незалежно від їх характеру є олігархічними, і такими, що не відповідають інтересам венесуельського народу. Тому в країні повинна відбутися чергова трансформація політичного режиму і на зміну попередній владі повинна прийти «П'ята Республіка», що базується на принципах соціальної справедливості та партисипаторної демократії [9, р. 16-21].

Аналізуючи політику, яку проводив У. Чавес на посту президента Венесуели, російський дослідник М. Іванов переконливо стверджує, що У. Чавес (Уго Рафаель Чавес Фріас (ісп. *Hugo Rafael Chávez Frías*)) – один з видатних міжнародних політиків і державних діячів на межі ХХ-ХХІ ст. та вважає його правління прикладом поєднання патріотизму, сміливості й здорового глузду, зразком служіння своїй країні та народу.

Як зазначає М. Іванов, поєднання релігійної віри, опори на армію та прагнення до соціальної справедливості з дитинства захоплювало уяву У. Чавеса, та як його *«ідейна триада»* збереглася на все життя [10, с. 212-231]. Він пройшов складні та небезпечні етапи підпільної боротьби (поряд з успішною військовою кар'єрою до підполковника), період невдалого державного перевороту 1992 р. і тюремного ув'язнення (до амністії 1994 р.), організації легальної політичної партії («Рух П'ятої Республіки»), яка привела його до переконливої перемоги на президентських виборах 1998 р. Зазначимо, що У. Чавес був першим у плеяді лівих латиноамериканських лідерів, які прийшли до влади наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. (2002 р. – Л. Лула да Сілва в Бразилії; 2003 р. – Л. Гутьєрес в Еквадорі, Н. Кіршнер в Аргентині; 2004 р. – Т. Васкес в Уругваї; 2005 р. – Е. Моралес в Болівії; 2006 р. – Р. Корреа в Еквадорі та Д. Ортега в Нікарагуа). Він першим серед світових лідерів відкрито проголосив в 90-ті рр. ХХ ст. про свою мету побудови соціалізму у Венесуелі. До того ж він зробив це в т.зв. епоху «Вашингтонського консенсусу», в період засилля у світовій економіці та політиці неолібералів та МВФ, коли після поразки Радянського Союзу та його союзників у холодній війні багатьом здавалось, що ідея соціалізму була остаточно дискредитована та викинута на звалище історії [11, с. 14].

Його ідея та програма побудови *«боліварінського соціалізму»* відрізнялась від тієї догматичної версії, яка завела радянське керівництво в ідеологічний кут.

У. Чавес у пошуках свого шляху звернувся до латиноамериканських мислителів – насамперед Хосе Карлоса Маріатеги (ісп. José Carlos Mariátegui), який вважав, що індіанці (як й інші народи світу) тисячоліттями жили при первісному соціалізмі, що ідеї соціальної справедливості були характерні для сільських громад, традиційних спільнот і цей досвід повинен бути використаний у наші дні. «Чим далі ми йдемо до своїх коренів, – заявляв венесуельський лідер, – тим сучаснішими стають наші лозунги соціалізму. Я соціаліст, боліваріанець, революціонер!» [12, р. 55; 13, р. 124]. Він буквально був одержимий ідеями С. Болівара («Визволителя Латинської Америки» в роки війни за незалежність ХІХ ст.) – на них, за його словами, обґрунтовував усі свої життєві та політичні плани. Обожнювання С. Болівара прийняло в У. Чавеса характер своєрідного культу: його ім'ям було названо підпільний рух в лавах збройних сил – «Революційний Боліваріанський рух – 200» (МВР-200), який він очолив; комплекс реформ після приходу У. Чавеса до влади – «Боліваріанський соціалізм», сама країна змінила назву (Боліварінська Республіка Венесуела), іменем визволителя були названі місцеві органи влади та самоуправління («Боліваріанські місії»). В доповнення до вищої нагороди – Ордена Визволителя, заснованого наприкінці ХІХ ст., з'явилась традиція нагородження видатних діячів копією відомої шпаги С. Болівара. Неодноразово під час проведення важливих засідань уряду У. Чавес просив не займати одне з крісел, призиваючи «дух Болівара» прийняти участь в обговоренні [14; 15, р. 151-172].

У питаннях віри він покладався на «народну релігію», яка об'єднувала католицтво з місцевими язичницькими віруваннями та ритуалами. У. Чавес був прибічником «теології визволення», яка поєднувала релігійні погляди з метою соціальної справедливості [16, р. 217].

Наголошуючи на певних здобутках *«боліварінського соціалізму»*, дослідник М. Іванов вказував, що в своїй політиці президент У. Чавес виходив з того, що лібералізм та ринкова економіка множать нерівність, безправ'я, несправедливість, еґоїзм, колосальні витрати ресурсів і хаос – в цьому їх головна суть. Для виходу з кризи та економічного розвитку необхідно планування, зосередження сировинних і земельних ресурсів в суспільстві, жорсткий контроль над ними, повна зміна пріоритетів розвитку [10, с. 17].

Зазначимо також окремі досягнення за часів правління У. Чавеса, за рахунок яких країна досягла певного прогресу в економічному розвитку, який було особливо помітно на той час в межах загального розвитку країн Латинської Америки та Карибського басейну.

Так, була здійснена націоналізація нафтогазової компанії «Petróleos de Venezuela, Sociedad Anonima» (PDVSA), національної електромережі, підприємств з видобутку та переробки сировинних ресурсів, по всій території країни були прокладені засоби зв'язку та Інтернет, держава здійснила суттєві вкладення в розвиток науки і техніки та вперше в історії Венесуели вийшла в космос, запустила свої супутники («Болівар» та «Міранда»).

Аргарна реформа дозволила десяткам мільйонів селян стати повноправними володарями своїх земель. Держава послідовно почала рухатися в напрямку належного забезпечення населення продуктами харчування, розуміючи, що в умовах неоголошеної війни з боку США одна із головних цілей – продовольча безпека [17].

У 2012 р. зростання ВВП складало 5,5% – один із самих високих у світі. Рівень безробіття скоротився з 15,2% у 1998 р. до 6,4% у 2012 р. за рахунок створення більш ніж 4 млн. нових робочих місць [18].

В останній рік президентства У. Чавеса зовнішній борг країни зменшився з 45% до 20% ВВП. Венесуела відмовилась від послуг МВФ і Світового банку, повернувши достроково всю суму заборгованості.

Показники життєвого рівня населення багаторазово покращилися після створення державою загальнонаціональної системи охорони здоров'я, яка гарантувала безоплатну медичну допомогу усім громадянам. В країні було відкрито значну кількість медичних центрів. За десятиріччя суттєво зріс показник середньої тривалості життя венесуельців та наполовину скоротилась дитяча смертність. В країні помітно виросли затрати уряду на соціальні потреби, реформа освіти була спрямована насамперед на подолання безграмотності та мала великий успіх.

Як наслідок реалізації програми побудови «*боліваріанського соціалізму*», продуманої стратегії використання досвіду планування (насамперед, СРСР) і завдяки енергії У. Чавеса та його прибічників змінилось і ставлення громадян до держави. За розробленим ООН і міжнародними організаціями «індексу задоволеності життям» (він розраховується за низкою показників, включно з економічним та соціальним становищем громадян, їх ставленням до сфер освіти, охорони здоров'я, політичних інститутів і виборів, можливостями самореалізації тощо) у 2012 р. Венесуела вийшла на 19 місце у світі, відразу за Німеччиною. У 2013 р. вона опустилась на один щабель, займаючи гідне місце між Люксембургом та Бельгією [19].

Демократія за роки правління У. Чавеса в межах реалізації *партисипаторної демократії*, як було зазначено, набула істиннішого значення при голосуванні громадян на виборах. Венесуельці користувалися ширшою демократією, якої не завжди дотримувалися на виборах громадяни розвинутих країн Заходу, що полюбляли хизуватися своїми «свободами». Підтасувати результати «самих чесних, відкритих і прозорих у світі виборів» (зі слів експрезидента США Дж. Картера, який виступав в ролі спостерігача на багатьох із них) неможливо – це визнали експерти усіх авторитетних міжнародних організацій. Тому легітимність обраних влад не підлягає будь-якому сумніву [11, с. 16].

У Венесуелі також була помічена досить свідома, активна політична участь громадян у формуванні, виробленні та реалізації політичних та інших життєво важливих рішень, як важливий елемент *партисипаторної демократії*. Більш

того, існує переконання про здатність громадян Венесуели не лише брати участь у виборах, референдумах, плебісцитах, але й безпосередньо у політичному процесі при підготовці, прийнятті та впровадженні владних рішень, оскільки були створені умови для активної політичної соціалізації індивіда.

Широкий спектр різнонаправленості розвитку політичних систем світу пропонує широку емпіричну й соціологічну базу для подальшого вивчення й аналізу, зокрема в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну з його змістовною поліваріантністю і динамізмом траєкторій політичних процесів, що можуть бути предметом окремого дослідження задля вирішення завдань пошуку шляхів і методів успішного розвитку України [20, с. 26-27].

На регіональному рівні Венесуела прагне позиціонувати себе в ролі одного з лідерів *латиноамериканського регіоналізму*. Формально визнаючи провідну ідейно-політичну роль Куби, Венесуела стала основним спонсором «лівих» режимів й розраховувала замкнути на собі кубинську ідеологічну спадщину [21, с. 99].

У результаті в ідеологічному аспекті цього регіону стала помітною конкуренція двох груп соціально-орієнтованих сил, яка створює для Венесуели труднощі зовнішньополітичного позиціонування. У цих умовах офіційний Каракас дотримується подвійного підходу до розвитку регіональної підсистеми. З одного боку, він зберігає орієнтацію на формування та розширення блоку лівих режимів під своїм патронатом. З іншого – прагне не дозволити суперництва з поміркованими лівими урядами, яке може перерости в розкол, що може стати гарною нагодою для США відновити колишній вплив в регіоні. Для досягнення першої мети був створений Боліваріанський альянс для народів нашої Америки – АЛБА (ісп. – *Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América*).

Зближення з поміркованими режимами знайшло вираження в приєднанні до впливових регіональних структур ЛАКБ, які Венесуела сприймає як частину однієї композиції латиноамериканської регіональної підсистеми. Так, АЛБА покликана стати об'єднанням, у якому економічний та ідейний вплив Венесуели забезпечують їй провідне політичне становище. У межах Спільного ринку країн Південного конусу (МЕРКОСУР; ісп. – *Mercado Común del Sur, MERCOSUR*) Венесуела відстоює ідею економічної інтеграції на взаємовигідній, рівноправній основі. Каракас розглядає договір про створення Південноамериканського союзу націй (УНАСУР; ісп. – *Unión de Naciones Suramericanas, UNASUR*) саме як інструмент координації південноамериканських держав з військово-політичних питань. Регіональний блок держав Латинської Америки і Карибського басейну (СЕЛАК; ісп. – *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños, CELAC*) був задуманий як найширший політичний форум, який може замінити Організацію американських держав, у яких очевидний вплив зберігають США. У результаті

узгоджена політика регіонального співробітництва має, на думку офіційного Каракаса, сприяти розширенню можливостей політичного маневру, зміцненню незалежності країни як у міжнародних справах, так і у визначенні пріоритетів внутрішньополітичного розвитку [21, с. 99].

В останнє десятиліття ХХ ст., більшість країн регіону однозначно орієнтувалися на США. Проте група провідних держав (Аргентина, Бразилія та Венесуела) взяла курс на переважний розвиток не панамериканської, а латиноамериканської інтеграції і на диверсифікацію економічних і політичних зв'язків за межами Західної півкулі. В цей час інтеграційні процеси в країнах Латинської Америки відбуваються у межах «*відкритого регіоналізму*», поняття якого було обґрунтовано у 1994 р. Економічною комісією ООН для країн Латинської Америки (ЕКЛАК) на XXV сесії в Картахена-де-Індіас (Колумбія). «Відкритий регіоналізм» характеризується відкритістю для приєднання нових членів, відсутністю жорстких внутрішніх структур, можливістю режиму «асоційованого членства», настановою на співпрацю з іншими інтеграційними об'єднаннями, великою відкритістю щодо світового ринку та іноземного капіталу [22, с. 242-249]. Тепер латиноамериканська інтеграція орієнтувалася, головним чином, на світовий ринок, на створення умов для підвищення конкурентоспроможності економік держав і регіональних об'єднань у світовій економіці, а не тільки на регіон ЛАКБ, як це було в 60-70-х рр. ХХ ст.

Варто наголосити, що згадані об'єднання регіону ЛАКБ у своїй діяльності дотримуються певних принципів: антиамериканські спрямування; проведення політики «девелопменталізму» як постсистемного підходу до аналізу макрополітичних процесів, який покликаний гармонійно поєднати ліберальні принципи інтеграції та ліві настрої усіх країн регіону; зростання ролі Бразилії та Венесуели, як могутніх політичних акторів на міжнародній арені та впливових ідейних натхненників латиноамериканських об'єднань, що володіючи великими запасами природних ресурсів, сміливо змінюють напрями співпраці, як наприклад з Китаєм та Росією, і таким чином трансформують певне політичне забарвлення всього латиноамериканського континенту. Очевидно, що дотримання згаданих принципів залишатиметься цікавою темою для подальших досліджень діяльності регіональних об'єднань ЛАКБ.

Зазначимо, що незважаючи на сформульовані засади стратегії і пріоритети Венесуели на міжнародній арені, визначене коло союзників та ворогів, а також прийняті підходи до розвитку регіонального співробітництва, зовнішньополітичний курс діяльності Венесуели не був позбавлений низки протиріч та певної непослідовності.

Так, У. Чавес незмінно жорстко критикував діяльність ООН за невиконання покладеної на неї місії, при кожному вдалому випадку Венесуела проявляла виключну наполегливість з тим, щоб зайняти місце непостійного члена Ради Безпеки ООН, яке вочевидь планували використовувати, як для зміцнення позиції Венесуели, як одного з лідерів латиноамериканського регіоналізму, так і

для створення додаткового майданчика для протистояння зі США [23, с. 116-117].

Характерною особливістю політики У. Чавеса були антиамериканські підходи щодо розвитку міждержавних відносин та регіонального співробітництва, окремі виступи та практичні дії у межах політики т.зв. «венесуельського антиамериканізму», що відображали антиамериканські настрої у венесуельському суспільстві. Цей аспект політики Венесуели за часів президенства У. Чавеса предметно досліджено співробітником Інституту Латинської Америки РАН Е. Дабагяном, який, зокрема, зазначив, що для венесуельського лідера надзавданням побудови багатопольярного світу була протидія гегемонізму єдиної наддержави, що намагалася нав'язати свою волю іншим країнам, насадити там вигідний собі порядок, вишикувати усіх за ранжиром та позбавити народи власної ідентичності. Логічним наслідком такого підходу стала незатухаюча конфронтація зі США [23, с. 105].

У. Чавес при певній сприятливій нагоді критикував дії адміністрації президента США на міжнародній арені. Так, він виступав проти бомбардувань Афганістану, введення військ в Ірак, обвинувачував адміністрацію президента США щодо насильного відсторонення Ж.-Б. Арістіда від влади на Гаїті. Венесуельський лідер визнавав підступними дії американців, зокрема, в експансії т.зв. «споживчої цивілізації», в «помаранчевій революції» в Україні та у «трояндовій революції» в Грузії.

На 3-му Саміті Америк, що проходив під егідою Організації американських держав у квітні 2001 р. в Квебеку (Канада) за участі 34 глав держав та урядів країн Північної та Південної Америки, крім Куби, при проведенні чергового раунду переговорів у питанні створення зони вільної торгівлі Західної півкулі, Венесуела висловила свою незгоду з позицією США. Суть позиції Венесуели полягала у протидії планам США форсувати створення спільного ринку товарів, фінансів та послуг від Аляски до Вогняної землі, оскільки в такому сценарії розвитку спільного ринку У. Чавес вбачав небезпеку малим країнам. Він категорично засудив і відкинув пропозиції США, які, на його думку, суперечили інтересам латиноамериканських країн, а також заявив, що не може підписати подібні зобов'язання [24, с. 79].

У квітні 2002 р. У. Чавес спрямував на США шквал звинувачень щодо акції його повалення, а в період підготовки і проведення референдуму у Венесуелі в кінці 2004 р. виступив з різкими нападками на адміністрацію США, звинувачуючи її у втручанні у внутрішні справи. Венесуельський лідер, сказав, що, якщо американці «посміють сунутися на національну територію», то будуть позбавлені поставок нафти [25, с. 81].

Своєрідним апофеозом антиамериканських настроїв був яскравий, емоційний виступ У. Чавеса на сесії Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2006 р., коли він обізвав президента США Дж. Буша «дияволом». Іноді здавалося, що відносини двох країн підходили до лінії розриву.

Венесуельська влада з великим сподіваннями сприйняла появу в Білому домі у січні 2009 р. 44-го президента США Барака Обами і висловила надію на зміну політичного курсу США та потепління двосторонніх відносин. Так, У. Чавес зазначав: «Історичне обрання нащадка африканців головою самої могутньої країни світу – ознака того, що епохальні зміни, що зародились на Півдні Америки, зможуть торкнутися і Сполучених Штатів» [23, с. 106].

Новий президент США Б. Обама обіцяв докласти зусиль до виправлення ситуації у двосторонніх відносинах США та Венесуели і досягти послаблення антиамериканських настроїв Венесуели. Однак, як свідчить подальший розвиток міждержавних взаємин, одних зусиль Б. Обами виявилось недостатньо і адміністрації президента США не вдалося досягти помітного покращання двосторонніх відносин за низки причин. Однією із них, ймовірно варто вважати домовленість США з лідером Колумбії Х.М. Сантосом щодо розміщення на колумбійських базах близько 1,5 тис. американських військовослужбовців для «ефективної боротьби з наркотрафіком». Відразу надійшла різка відповідь Венесуели, в якій США було звинувачено у підготовці агресії проти Венесуели з території сусідньої держави. Бурхливу реакцію президента Венесуели У. Чавеса викликала також опублікована у 2010 р. доповідь Конгресу США, в якій було сказано, що Венесуела перетворилася у великий центр з розповсюдження наркотиків в Південній Америці [26, с. 49].

Таким чином, відносини Венесуели і США знову повернулися у звичне русло: президент США став критикувати Венесуелу за зближення з Іраном, проти якого США ввели додаткові санкції, а У. Чавес звинуватив Білий дім у спробах дестабілізації ситуації в Росії шляхом підтримки протестних рухів, що виплеснулися на вулиці у грудні 2011 р. [23, с. 106].

У своєму дослідженні науковець Е. Дабагян також зазначив, що політична конфронтація Венесуели з адміністрацією президента США своєрідно поєднувалася з бездоганим виконанням зобов'язань щодо експорту нафти. Так, поставки нафти з Венесуели забезпечували понад 10% потреб США і не скорочувались навіть у момент самої гострої кризи 2002-2003 рр. Доречно звернути увагу на таку деталь: на території США розташовані венесуельські нафтопереробні заводи та бензозаправні станції. Не зайвим буде зазначити, що товарообіг між США та Венесуелою досягнув великих розмірів. Як висловилися зарубіжні експерти, У. Чавес був прагматиком, який розумів, що «негоже різати курку, яка несе золоті яйця».

В контексті таких своєрідних відносин між США та Венесуелою латинознавець Е. Дабагян зазначив думку публіциста Р. Джусі, який розповідаючи про істинні причини збереження існуючого стану речей між США і Венесуелою, зробив висновок: «Імперіалізм, який закабалив нас, підпорядкував і продовжує експлуатувати, життєво необхідний для втілення соціалістичної утопії» [23, с. 107].

Отже, «венесуельський антиамериканізм», на думку дослідників, залишався переважно лише інформаційно-пропагандистським, який здебільшого обмежувався пропозиціями реформування ООН, враховуючи скасування права вето постійних членів Ради Безпеки, постійною критикою позиції США в регіоні ЛАКБ та зовнішньополітичної активності США, зокрема, їхніх операцій в Афганістані, Іраку і Лівії, позиції адміністрації президента США щодо сирійського питання, закликами до відмови від використання долара як світової резервної валюти [21, с. 98].

Після смерті У. Чавеса у березні 2013 р. його наступник – президент Венесуели Ніколас Мадуро продовжує політику «венесуельського антиамериканізму» і поряд з цим, не полишає надій на покращення ситуації в країні з приходом до влади у січні 2021 р. 46-го президента США Джо Байдена. Однак досягти популярності свого харизматичного попередника на посаді президента Венесуели йому не вдається.

Очевидно, що свідченням подібного висновку можна вважати події у Венесуелі в 2015-2021 рр. за часів правління у США адміністрації Д. Трампа та нового президента США Дж. Байдена, які пов'язані з боротьбою за владу у Венесуелі між президентом Венесуели Н. Мадуро і лідером венесуельської опозиції та головою Національної асамблеї Хуаном Гуайдо.

Так, на виборах 2015 р. опозиція виграла вибори до парламенту – Національної асамблеї. Н. Мадуро вирішив зробити свій «хід конем» і заснував альтернативний орган – Конституційну асамблею, де засідали лише його прихильники. Опозиція легітимності цього органу не визнала [27].

Утім, у травні 2018 р. Н. Мадуро переобрався на посаду президента, хоча багато країн відтоді не визнають легітимності цих виборів. Ці вибори спричинили у Венесуелі затяжну конституційну кризу. Подальші події у цій латиноамериканській країні та невизначеність з владою занурила Венесуелу у дедалі більшу кризу на тлі фактичного президентського двовладдя.

Президент Франції Еммануель Макрон заявив, що вибори Н. Мадуро у травні 2018 р. були нелегітимними, тож «Європа сподівається на відновлення демократії у Венесуелі». Таку ж оцінку виборам у Венесуелі дало і МЗС Великої Британії. У схожому ключі виступили й у Брюсселі: ЄС закликає до початку політичного процесу, який уможливить проведення нових виборів. В уряді Німеччині вважають, що Національна асамблея зараз має відіграти «особливу роль» у підготовці та проведенні вільних і чесних виборів [27].

У січні 2019 р. лідер венесуельської опозиції та голова Національної асамблеї Х. Гуайдо оголосив себе тимчасовим виконувачем обов'язки президента замість Н. Мадуро. Практично одразу Х. Гуайдо як тимчасового президента визнав Білий дім, Канада, Бразилія і Греція. Президент США Д. Трамп виступив із заявою й наголосив на тому, що єдиною легітимною гілкою влади в країні є саме парламент – Національна асамблея, яку очолює

Х. Гуайдо. Своєю чергою Х. Гуайдо пообіцяв провести в країні чесні вибори, створити перехідний уряд та витягнути економіку з глибокої прірви.

У відповідь на такі дії адміністрації президента США Д. Трампа Н. Мадуро назвав це спробою державного перевороту та розірвав дипломатичні відносини з США. Окремі країни, серед яких Росія, Китай та Мексика, підтримали Н. Мадуро.

У червні 2020 р. Д. Трамп заявив, що як і раніше він вважає керівником Венесуели Х. Гуайдо, а також висловив готовність зустрітися з Н. Мадуро з тим, щоб обговорити його «мирний відхід від влади».

Поряд з цим, в останній рік перебування при владі адміністрація президента Д. Трампа вдалася до введення низки односторонніх санкцій проти республіки і окремих політиків Єдиної соцпартії та ліворадикального руху Тупамаго за «піддрив демократії» та підтримку Н. Мадуро, рішення розширити санкційний список щодо Венесуели прийняв також і Євросоюз.

У вересні 2020 р. уряд Венесуели визнав нові американські санкції щодо президента країни Н. Мадуро ще одним актом агресії з боку США. За інформацією зовнішньополітичного відомства Венесуели, урядом США було оголошено без будь-яких підстав односторонні санкції в межах неперервної кампанії агресії проти Ірану, Венесуели та проти усієї багатосторонньої системи ООН.

У грудні 2020 р. влада США розширила список санкцій щодо Венесуели. До цього списку внесли суддю, прокурора та посадових осіб уряду Боліваріанської Республіки, які головували на судовому процесі в листопаді 2020 р. і винесли вироки шести громадянам США у Венесуелі [28].

На початку 2020 р. ускладнилися взаємини Венесуели з Євросоюзом, який прийняв рішення розширити санкційний список щодо Венесуели, включивши до нього високопоставлених військових, членів Національної виборчої ради та депутатів нового складу венесуельського парламенту. У відповідь влада Венесуели оголосила персоною нон грата главу дипмісії ЄС. Президент Венесуели Н. Мадуро назвав подібні дії ЄС втручанням у внутрішні справи суверенної Боліваріанської Республіки, вказав на те, що венесуельська сторона вимушена була вдатися до відповідних дій, а також з метою налагодження взаємин запросив Євросоюз до своєї країни за умови «поваги до Венесуели і демократії» [29].

У день інавгурації 21 січня 2021 р. Президент Венесуели Н. Мадуро поздоровив новобраного 46-го президента США Дж. Байдена (Джозеф Робінетт Байден молодший (англ. *Joseph «Joe» Robinette Biden, Jr.*) і підтвердив раніше висловлену думку про те, що Венесуела буде завжди готова до діалогу та взаєморозуміння з народом і владою США. Н. Мадуро також закликав нового президента США переглянути двосторонні відносини між Вашингтоном і Каракасом, які наповненні «брехнею» та «ненавистю», підкресливши, що необхідно виправити існуючий стан [30].

Поряд з цим, президент Венесуели назвав звільнення Д. Трампа з посади глави США тріумфом для латиноамериканської країни. «20 січня пішов Дональд Трамп... Він пішов, на самоті. Ми його перемогли, це перемога Венесуели», – сказав Н. Мадуро під час свого виступу, який транлювався в Twitter місцевими ЗМІ [30].

Отже, варто константувати, що Боліваріанська Республіка несе важкий тягар американських санкцій, що паралізують її економіку вже давно. Санкції Євросоюзу щодо Венесуели також негативно позначаються на розвитку відносин з європейськими країнами. Після того, як Н. Мадуро пішов на другий термін президентства у 2019 р., адміністрація Д. Трампа визнала лідера опозиції Х. Гуайдо законним главою країни і запровадила нові рестрикції. Особливо важко довелось нафтовому сектору Венесуели – і безпосередньо державній компанії PDVSA, періодично з'являлися новини про голод в республіці, скорочення споживання продовольства населенням на 70% та масову міграцію. До президента країни постійно надходили звинувачення від США: то в узурпації влади, то в незаконному наркообігу. Ймовірно зараз у Венесуели з'явилась надія: Овальний кабінет Білого дому покинув головний американський лоббіст політики тиску на Латинську Америку [31].

Політолог та дослідник Венесуельського центру моніторингу при Університеті Росаріо (Колумбія) Р. Родрігес вважає, що прихід до влади у США нової адміністрації президента Дж. Байдена може трохи пом'якшити взаємини між Венесуелою та США, однак діючі санкції досить серйозні та структурно складні, щоб деякі із них можна було зняти відразу.

Водночас, на думку цього експерта, окремі промислові сектори Північної Америки вже запитують дозвіл на «діалог» з Н. Мадуро, оскільки недавно він сам привідкрив двері, прийнявши в жовтні 2020 р. «Закон про боротьбу з блокадою». Згідно з цим законом, президенту надано повноваження підписувати нові нафтові угоди з приватними компаніями.

В подальшому не виключена можливість відновлення дипломатичних відносин між США та Венесуелою, які були розірвані у 2019 р. Дж. Байден нещодавно вже висловив побажання відновити дипломатичні відносини з членами ОПЕК, включно з Іраном та Венесуелою. Ймовірно після виконання певних умов може бути відновлено їх експорт нафти. Поки що представники нової американської адміністрації стримано коментують певні заяви, однак не виключають того, що стратегія США щодо цих країн зміниться [31].

Вочевидь, не можна виключати можливості того, що позиція США щодо підтримки лідера опозиції Венесуели Х. Гуайдо також може радикально змінитися.

У січні 2021 р. посланці 27 урядів Євросоюзу після досягнутої домовленості в Брюсселі прийняли заяву про те, що самопроголошена роль Х. Гуайдо в якості «тимчасового президента» не має інституціонального статусу. Це відбулося після того, як соціалістична партія законно обраного глави

Боліваріанської Республіки Н. Мадуро взяла під свій контроль Національні збори (парламент країни). ЄС тепер розглядає Х. Гуайдо і очолювану ним опозицію «покидаючої» Національної асамблеї лише як одного з політичних гравців Венесуели. Варто згадати, що всього два роки тому одразу за рішенням адміністрації президента США Д. Трампа Євросоюз визнавав Х. Гуайдо «законним лідером Венесуели» [32].

Такий політичний крок в політиці Євросоюзу та низки країн Латинської Америки щодо Х. Гуайдо ймовірно полегшить для нової адміністрації США прийняття аналогічної позиції.

В свою чергу президент Венесуели Н. Мадуро після того, як Дж. Байден і К. Харріс склали присягу та вступили на посади президента і віце-президента США у січні 2021 р., доручив вивчити можливість встановлення нових відносин зі США. Він заявив, що вважає важливим, щоб Національна асамблея як законодавчий орган країни, комісія з питань зовнішньої політики вивчили і прийняли законодавчі та політичні ініціативи щодо початку нових відносин між США та Венесуелою, а також зазначив, що у Венесуели добрі взаємини з американським суспільством, з університетами, з профспілками, з афроамериканським рухом [32].

Отже, з приходом до влади у США нової адміністрації президента Дж. Байдена міждержавні взаємини США і Венесуели зазнають певних змін.

У цьому дослідженні доречно звернути увагу на питання щодо розвитку венесуело-українських двосторонніх відносин. Зазначимо, що на початку першого десятиліття XXI ст. ці двосторонні відносини дещо пожвавилися з огляду на те, що за ініціативи венесуельської сторони у жовтні 2010 р. відбувся офіційний візит У. Чавеса до Києва і вдалося досягти певних домовленостей про участь українських компаній у видобутку нафти й газу, спорудження у Венесуелі енергетичної інфраструктури, співпрацю в авіабудівній галузі, розробку договірно-правової бази двосторонніх відносин та відкриття посольств. Попри те, що вони були конкретизовані в кінці 2010 р., під час обміну візитами міністрів закордонних справ двох держав – Н. Мадуро та К. Грищенко, згодом настала тривала пауза. Ймовірно подібну паузу можна пояснити вагомими причинами. Йдеться насамперед про тривалу тяжку хворобу У. Чавеса, яка призвела до його смерті, а згодом відбулося загострення внутрішньої ситуації у Венесуелі, пов'язаної з виборчою кампанією і тривалим протистоянням діючого президента Н. Мадуро з лідером опозиції Х. Гуайдо, якого підтримувала адміністрація президента США Д. Трампа.

Нині вбачається за доцільне відновити контакти з Боліваріанською Республікою, щоб належним чином виконувати домовленості між Україною та Венесуелою, досягнуті у 2010 р., та відновити міждержавні відносини між країнами в нових соціально-політичних умовах сучасного життя.

У 2010-2020 рр. на виконання згаданих домовленостей 2010 р. не вдалося не лише відкрити українське диппредставництво у Венесуелі та підписати

дорожню карту розвитку взаємин, а й здійснити серйозну та послідовну дипломатичну роботу. Українською газопостачальною компанією «Нафтогаз» та іншими зацікавленим українським компаніям не було предметно вивчено їхні організаційні та, що головне, – фінансові можливості виходу на венесуельський ринок розвідки й видобутку вуглеводнів, АНТК ім. Антонова не продовжили належним чином переговори щодо виробництва у цій південноамериканській країні літаків АН, на зацікавленні в чому неодноразово наголошував У. Чавес. Не вдалося налагодити імпорт високоякісної венесуельської нафти та її переробки, що було важливим для України з метою диверсифікації поставок вуглеводнів.

Таким чином, можна лише констатувати, що 2010-2020 рр. стали десятиліттям втрачених можливостей для розвитку українсько-венесуельських дипломатичних відносин та налагодження взаємовигідного співробітництва.

Вважаємо, що попри беззаперечність євроатлантичного курсу України, все ж варто розуміти, що окрім політичного інтересу, який лежить в Європі, маємо подбати і про наші економічні інтереси, які пролягають зокрема й в регіоні Латинської Америки та Карибський басейну. Нині розробникам зовнішньополітичної стратегії України варто уважно оцінити людський, ресурсний та геополітичний потенціал регіону ЛАКБ. Також, Україні варто визначитися зі своїми інтересами щодо співробітництва у регіоні Латинської Америки та Карибського басейну, і на цій основі вибудовувати відповідну стратегію розвитку міждержавних взаємин.

Отже, досвід історичного розвитку та процесу трансформації політичних процесів у Венесуелі можуть мати певний інтерес для України з урахуванням наступних параметрів: в країні активно розвивалися процеси самобутнього державотворення та партисипаторної демократії; за часів правління У. Чавеса держава провела низку реформ і досягла суттєвого економічного розвитку, послідовно відстоювала національні інтереси та відмовилась від зовнішнього втручання (зокрема припинила співпрацю з МВФ і Світовим банком, повернувши їм достроково всю суму заборгованості); Венесуела за територією, кількістю населення і ступенем його освіченості та власної ідентичності співмірна з Україною. Боліваріанська Республіка активно розвивала зовнішню політику та використовувала актуальні підходи щодо лідерства в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну і цей досвід, за умови його належного опрацювання, також може стати в нагоді для активізації та посилення ролі України в європейському регіональному співробітництві.

Список використаних джерел та літератури

1. Гусєва А. Еволюція ролі Венесуели у міжнародній економічній політиці в ХХ ст. Науковий блог Національний університет «Острозька академія». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2015/еволюція-ролі-венесуели-у-міжнародні>
2. Silva M. Integración Energética Andino-brasileña. Revisión de Marcos Jurídicos Nacionales y Regional. – Caracas: Ildis, 2006. – 73 p.

3. Aguilar M. Política Exterior // Observatorio de Venezuela, 2007. – № 1.
4. Гельман В. Нефть. Газ. Модернизация общества [Текст]: учебник, М.: Омега-Л, 2008.
5. Ергин Д. Добыча. Всемирная история борьбы за нефть, деньги и власть [Текст] : пер. с англ. М.: ДеНово, 1999. – 926 с.
6. Ewell J. Venezuela: A Century of Change. – Stanford: Stanford University Press, 1984. 258 p.
7. Kingsbury D. State and Power after Neoliberalism in Bolivarian Venezuela. – Santa Cruz, 2012. – 381 p.
8. Eljuri E., Pérez V. 21st Century Transformation of the Venezuelan Oil Industry and Victorino // Journal of Energy & Natural Resources Law. – 2008. – № 4.
9. Spelz A. Latin American Liberation Philosophies: Analyzing Hugo Chávez's Bolivarian Revolution // European University Center for Peace Studies. – Stadtschlaining, 2007. – P. 16-21.
10. Иванов Н.С. Уго Чавес: штрихи идейно-политического портрета // Латиноамериканский исторический альманах. – 2013. – № 13. – С. 212-230.
11. Иванов Н.С. Уроки Чавеса: Боливарианский реформизм // Вестник РУДН. Серия: Всеобщая история. – 2016. – № 1. – С. 11-20.
12. Chávez Frías H., Chaparro C. “El que me acuse de dictador es un ignorante”: frases de Hugo Chávez. Caracas, 2007.
13. Las líneas de Chávez. Hugo Rafael Chávez Frías. Moscú, 2010.
14. Gott R. In the Shadow of the Liberator: Hugo Chávez and the Transformation of Venezuela. L.: Verso, 2000.
15. Conway C. The Cult of Bolívar in Latin American Literature. Miami: University Press of Florida, 2003.
16. Arnoux E. N. El discurso latinoamericanista de Hugo Chávez. Caracas, 2008.
17. Venezuela da ejemplo de soberanía agroalimentaria // Gobierno Bolivariano de Venezuela. Instituto Nacional de Nutrición. INN Noticia. № 4. Mayo 2009.
18. United Nations Statistics Division. Bolivarian Republic of Venezuela. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/02/weodata/weoseglr.aspx](http://unstats.un.org/unsd/pocketbook/PDF/2013/Venezuela%20(Bolivarian%20Republic%20of; Banco Central de Venezuela; World Economic Outlook Database. International Monetary Fund. URL: <a href=)
19. World Happiness Report 2013 / Ed. by John Helliwell, Richard Layard, Jeffrey Sachs. The Sustainable Development Solutions Network (SDSN). Global Initiative for the United Nations. N.Y.: 2013.
20. Барабаш О.В. Траекторія політичних режимів та загально-трансформаційні процеси в Венесуелі та Мексиці: особливості розвитку і контурність змін. Сучасне суспільство, 2018, Вип. 2(16). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/2135>
21. Байков А. Истомин И., Колодный А. О кризисах, странных дружбах России и новой роли малых и средних государств // Международные процессы. – 2013. – № 1. – С. 94-112.
22. Заболотна М.Ф. Вплив нового регіоналізму на розвиток країн Латинської Америки // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. – 2015. – Вип. 13-14. – С. 242-248. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mdu.in.ua/Nauch/VESTNIK/History/visnik-13-14.pdf>
23. Дабагян Э.С. Внешняя политика Венесуэлы в начале XXI века: основные направления. Региональные проблемы мировой политики. Вестн. Моск. ун-та, Сер. 25. Международные отношения и мировая политика, 2012, № 1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-venesuely-v-nachale-xxi-veka-osnovnye-napravleniya>
24. Дабагян Э.С. Уго Чавес. Политический портрет., М.: ИНИОН РАН, 2005. – 120 с.
25. Дабагян Э.С. Венесуэла: концептуальные основы международной политики // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 7. – С. 80-91.

26. Венесуэла: практика «боливарианского проекта» (результаты и риски), М.: ИЛА РАН, 2011. – 75 с.
27. Що відбувається у Венесуелі: розвиток кризи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/що-відбувається-у-венесуелі-розвиток-кризи/a-47214763>
28. Власти США розширили список санкцій по Венесуелі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iz.ru/1106684/2020-12-30/vlasti-ssha-rasshirili-spisok-sanktsii-po-venesuele>
29. Мадуро выдвинул ультиматум Евросоюзу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iz.ru/1129167/2021-02-25/maduro-vydvynul-ultimatum-evrosoiuzu>
30. Мадуро назвал уход Трампа победой Венесуэлы. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iz.ru/1114294/2021-01-21/maduro-nazval-ukhod-trampa-pobedoi-venesuely>
31. Васильева М. От и Джо: как победа Байдена повлияет на ситуацию в Венесуэле / Новый глава Белого дома может решить региональный кризис в Латинской Америке. Известия. 30 ноября 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iz.ru/1092980/mariia-vasileva/ot-i-dzho-kak-pobeda-baidena-povliiaet-na-situatciuu-v-venesuele>
32. Евросоюз перестал признавать Хуана Гуайдо главой Венесуэлы. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rg.ru/2021/01/08/evrosoiuz-perestal-priznavat-huana-guajdo-glavojevnesuely.html>
33. Мадуро после прихода Байдена к власти поручил установить новые отношения с США. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.gazeta.ru/politics/news/2021/01/21/n_15514826.shtml

References

1. Huseyeva, A. *Evolutsiya roli Venesuely u mizhnarodniy ekonomichniy polityty v XX st. Naukovyy bloh Natsional'nyy universytet "Ostroz'ka akademiya"* [The evolution of the role of Venezuela in international economic policy in the twentieth century. Scientific blog National University "Ostroh Academy"]. [Online]. Available from: <https://naub.oa.edu.ua/2015/evoluciya-polivenesuely-u-mizhnarodni> [In Ukrainian].
2. Silva, M. (2006). *Integración Energética Andino-brasileña. Revisión de Marcos Jurídicos Nacionales y Regional*. Caracas: Ildis. [In Spanish].
3. Aguilar, M. (2007). Política Exterior. *Observatorio de Venezuela*, 1. [In Spanish].
4. Gel'man, V. (2008). *Neft'. Gaz. Modernizatsiya obshchestva: uchebnik* [Gas. Modernization of society: textbook]. Moskva: Omega-L. [In Russian].
5. Ergin, D. (1999). *Dobycha. Vsemirnaya istoriya bor'by za neft', den'gi i vlast'* [Production. World history of the struggle for oil, money and power]. Moskva: DeNovo, 1999. [In Russian].
6. Ewell, J. (1984). *Venezuela: A Century of Change*. Stanford: Stanford University Press. [In English].
7. Kingsbury, D. (2012). *State and Power after Neoliberalism in Bolivarian Venezuela*. Santa Cruz. [In English].
8. Eljuri, E. & Pérez, V. (2008). 21st Century Transformation of the Venezuelan Oil Industry and Victorino. *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 4. [In English].
9. Spelz, A. (2007). Latin American Liberation Philosophies: Analyzing Hugo Chávez's Bolivarian Revolution. *European University Center for Peace Studies*. (Pp. 16-21). Stadtschlaining, 2007. [In English].
10. Ivanov, N.S. (2013). Ugo Chaves: shtrikhi ideyno-politicheskogo portreta [Hugo Chavez: strokes of an ideological and political portrait]. *Latinoamerikanskiy istoricheskyy al'manakh* [Latin American Historical Almanac], 13, pp. 212-230. [In Russian].
11. Ivanov, N.S. (2016). Uroki Chavesa: Bolivariskiy reformizm [Lessons from Chavez: Bolivarian Reformism]. *Vestnik RUDN. Seriya: Vseobshchaya istoriya* [Bulletin of RUDN. Series: General History], 1, pp. 11-20. [In Russian].

12. Chávez Frías, H. & Chaparro, C. (2007). “*El que me acuse de dictador es un ignorante*”: frases de Hugo Chávez. Caracas. [In Spanish].
13. (2010). *Las líneas de Chávez*. Hugo Rafael Chávez Frías. Moscú. [In Spanish].
14. Gott, R. (2010). *In the Shadow of the Liberator: Hugo Chávez and the Transformation of Venezuela*. L.: Verso. [In English].
15. Conway, C. (2013). *The Cult of Bolívar in Latin American Literature*. Miami: University Press of Florida. [In English].
16. Arnoux, E.N. (2008). *El discurso latinoamericanista de Hugo Chávez*. Caracas. [In Spanish].
17. (2009). Venezuela da ejemplo de soberanía agroalimentaria. *Gobierno Bolivariano de Venezuela. Instituto Nacional de Nutrición. INN Noticia*, 4. Mayo. [In Spanish].
18. *United Nations Statistics Division. Bolivarian Republic of Venezuela*. [Online]. Available from: [http://unstats.un.org/unsd/pocketbook/PDF/2013/Venezuela%20\(Bolivarian%20 Republic%20of\); Banco Central de Venezuela; World Economic Outlook Database. International Monetary Fund](http://unstats.un.org/unsd/pocketbook/PDF/2013/Venezuela%20(Bolivarian%20 Republic%20of); Banco Central de Venezuela; World Economic Outlook Database. International Monetary Fund). [Online]. Available from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/02/weodata/weoseigr.aspx> [In English].
19. (2013). World Happiness Report 2013. In: Helliwell, J., Layard, R., Sachs, Jf. (eds). *The Sustainable Development Solutions Network (SDSN). Global Initiative for the United Nations*. N.Y. [In English].
20. Barabash, O.V. (2018). Traektoriya politychnykh rezhymiv ta zahal’no-transformatsiyni protsesy v Venesueli ta Meksytsi: osoblyvosti rozvytku i konturnist’ zmin [The trajectory of political regimes and general transformation processes in Venezuela and Mexico: features of development and the contour of change]. [Online]. *Suchasne suspil’stvo* [Modern Society], 2, (16). Available from: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/2135> [In Ukrainian].
21. Baykov, A., Istomin, I., Kolodnyy, A. (2013). O krizisakh, strannykh druzhbakh Rossii i novoy roli malykh i srednikh gosudarstv [On crises, strange friendships of Russia and the new role of small and medium-sized states]. *Mezhdunarodnyye protsessy* [International processes], 1, pp. 94-112. [In Russian].
22. Zabolotna, M.F. (2015). Vplyv novoho rehionalizmu na rozvytok krayin Latyns’koyi Ameryky [The impact of new regionalism on the development of Latin America]. [Online]. *Visnyk Mariupol’s’koho derzhavnogo universytetu. Seriya: Istoriya. Politolohiya* [Bulletin of the Mariupol State University. Series: History. Politology], 13-14, pp. 242-248. Available from: <http://mdu.in.ua/Nauch/VESTNIK/History/visnik-13-14.pdf> [In Ukrainian].
23. Dabagyan, E.S. (2012). Vneshnyaya politika Venesuely v nachale XXI veka: osnovnyye napravleniya. Regional’nyye problemy mirovoy politiki [Foreign policy of Venezuela at the beginning of the XXI century: main directions. Regional problems of world politics]. [Online]. *Vestn. Mosk. un-ta, Ser. 25. Mezhdunarodnyye otnosheniya i mirovaya politika* [Vestn. Moscow university, Ser. 25. International relations and world politics], 1. Available from: <https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-venesuely-v-nachale-xxi-veka-osnovnye-napravleniya> [In Russian].
24. Dabagyan, E.S. (2005). *Ugo Chaves. Politicheskiy portret* [Hugo Chavez. Political portrait]. Moskva: INION RAN. [In Russian].
25. Dabagyan, E.S. (2006). Venesuela: kontseptual’nyye osnovy mezhdunarodnoy politiki [Venezuela: Conceptual Foundations of International Politics]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya* [World Economy and International Relations], 7, pp. 80-91. [In Russian].
26. (2011). *Venesuela: praktika “bolivarianskogo proyekta” (rezul’taty i riski)* [Venezuela: the practice of the “Bolivarian project” (results and risks)]. Moskva: ILA. [In Russian].
27. Shcho vidbuvayet’sya u Venesueli: rozvytok kryzy [What is happening in Venezuela: the development of the crisis]. [Online]. Available from: <https://www.dw.com/uk/що-відбувається-у-венесуелі-розвиток-кризи/a-47214763> [In Ukrainian].

28. *Vlasti SSHA rasshirili spisok sanktsiy po Venesuele* [The US authorities have expanded the list of sanctions on Venezuela]. [Online]. Available from: <https://iz.ru/1106684/2020-12-30/vlasti-ssha-rasshirili-spisok-sanktcii-po-venesuele> [In Russian].
29. *Maduro vydvinul ul'timatum Yevrosoyuzu* [Maduro issued an ultimatum to the European Union]. [Online]. Available from: <https://iz.ru/1129167/2021-02-25/maduro-vydvinul-ultimatum-evrosoiuzu> [In Russian].
30. *Maduro nazval ukhod Trampa pobedoy Venesuely* [Maduro called Trump's departure a victory for Venezuela]. [Online]. Available from: <https://iz.ru/1114294/2021-01-21/maduro-nazval-ukhod-trampa-pobedoi-venesuely> [In Russian].
31. Vasil'yeva, M. Ot i Dzho: kak pobeda Baydena povliyayet na situatsiyu v Venesuele / Novyy glava Belogo doma mozhет reshit' regional'nyy krizis v Latinskoй Amerike [Ot and Joe: how Biden's victory will affect the situation in Venezuela / The new head of the White House can solve the regional crisis in Latin America. [Online]. *Izvestiya. 30 noyabrya 2020*. Available from: <https://iz.ru/1092980/mariia-vasileva/ot-i-dzho-kak-pobeda-baidena-povliiaet-na-situatciiu-v-venesuele> [In Russian].
32. *Yevrosoyuz perestal priznavat' Khuana Guaydo glavoy Venesuely* [The European Union stopped recognizing Juan Guaido as the head of Venezuela]. [Online]. Available from: <https://rg.ru/2021/01/08/evrosoiuz-perestal-priznavat-huana-guajdo-glavoj-venesuely.html> [In Russian].
33. *Maduro posle prikhoda Baydena k vlasti poruchil ustanovit' novyye otnosheniya s SSHA* [Maduro, after Biden came to power, instructed to establish new relations with the United States]. [Online]. Available from: https://www.gazeta.ru/politics/news/2021/01/21/n_15514826.shtml [In Russian].

Романюк В.А. Особенности исторического развития Венесуэлы: прошлое и современность.

В статье рассмотрено особенности исторического развития Венесуэлы со времени провозглашения независимости страны в начале XIX в. до современного периода правления государством президентами Венесуэлы Уго Чавесом и Николасом Мадуро. Отдельное внимание уделено важному в истории Венесуэлы событию – открытию в 1914 г. гигантского месторождения нефти в районе озера Маракайбо, внедрению и дальнейшему развитию в государстве так называемой нефтеематической модели и влияния нефтегазовой добычи и переработки углеродных ресурсов на общественно-политическую обстановку в стране.

Исследован период правления президента Венесуэлы Уго Чавеса (1998-2013 гг.), рассмотрены общие тезисы доктрины «боливарианской революции» и программы строительства «боливарианского социализма», определены достижения и проблемы реализации в Венесуэле партиципаторной демократии, проанализированы внешнеполитические инициативы президента и шаги, направленные на лидирование в регионе Латинской Америки и Карибского бассейна.

В статье проанализирован антиамериканизм, как характерное направление внешней политики Уго Чавеса и настроений венесуэльского общества, исследованы особенности развития венесуэло-украинских двусторонних отношений.

Сделано обобщение опыта создания государства и проведения реформ в Венесуэле и использования отдельных подходов Венесуэлы относительно лидерства в регионе Латинской Америки и Карибского бассейна для активизации и усиления роли Украины в европейском региональном сотрудничестве.

Ключевые слова: *регион Латинской Америки и Карибского бассейна, Венесуэла, нефтеематическая модель, трансформация политических процессов, доктрина «боливарианской революции», «венесуэльский антиамериканизм», партиципаторная демократия.*

Romaniuk V. Features of Historical Development of Venezuela: Past and Present.

The article examines the features of historical development of Venezuela since the proclamation of the country's independence at the beginning of the 19th century up to the modern period of governing by the Venezuelan presidents Hugo Chavez and Nicolas Maduro. The article pays a special attention to an important event in the history of Venezuela - the 1914 discovery of a giant oil field in the region of Maracaibo Lake, Venezuela's implementation and further development of the so-called oil-containing model and the impact of the oil and gas production and processing of carbon resources on the socio-political situation in the country and well-being of the Venezuelan people.

The period of the reign of Venezuelan President Hugo Chavez (1998-2013) has been studied in more detail. The general thesis of the doctrine of the "Bolivarian revolution" have been considered and certain provisions and attainments of the program to construct the "Bolivarian socialism", have been detected certain achievements and problems of implementing the participatory democracy in Venezuela. Certain foreign policy initiatives of the president and specific steps aimed at achieving the leading role in the region of Latin America and the Caribbean have been analyzed.

The article highlights anti-Americanism as a peculiar trend of Hugo Chavez's foreign policy and the sentiments of Venezuelan society, the peculiarities of Venezuela-Ukraine bilateral relations development have been emphasized.

It has been concluded that it is advisable to further study the experience of creating the state and carrying out reforms in Venezuela for its possible further use in the development of our state, as well as using certain Venezuelan approaches regarding its leadership in the region of Latin America and the Caribbean in order to enhance and strengthen the role of Ukraine in the European regional cooperation.

Keywords: *the region of Latin America and the Caribbean, Venezuela, oil-containing model, transformation of political processes, the doctrine of the "Bolivarian revolution", "Venezuelan anti-americanism", participatory democracy.*